

Παλαιό και νέο σύμφωνο συμβίωσης

Καλλιρρόης Δ. Παντελίδου, καθηγήτριας του Αστικού Δικαίου στη Νομική Σχολή του Δ.Π.Θράκης

Στη μνήμη του καθηγητή Θανάση Κ. Παπαχρίστου

Διάγραμμα

A. Εισαγωγή -Προδιάθεση

B. Η δημιουργία συγγένειας

Γ. Επώνυμο τέκνων και γονική μέριμνα

Δ. Σύμφωνο και κληρονομικό δικαίωμα

E. Λύση του συμφώνου

ΣΤ. Αξίωση διατροφής μετά από τη λύση

Z. Η ανάλογος εφαρμογή των διατάξεων για το γάμο

H. Συμπερασματικές και κριτικές παρατηρήσεις

A. Εισαγωγή -Προδιάθεση

Όταν επρόκειτο να ψηφισθεί το νομοσχέδιο για το σύμφωνο συμβίωσης που θεσπίστηκε τελικώς με τον ισχύοντα ν. 3719/2008, είχα διατυπώσει κριτικές παρατηρήσεις και σοβαρές αντιρρήσεις για τη σκοπιμότητα της ρυθμίσεως¹. Ο καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Θανάσης Παπαχρίστου που μας άφησε πρόωρα πολύ πρόσφατα, έσπευσε να μου απαντήσει πάραυτα και έντονα². Ας μου επιτραπεί να σημειώσω ότι ήταν ένας Άνθρωπος Αγαθός, με δύο Α κεφαλαία. Η γνωριμία μας ξεκίνησε από τότε που ήταν μέλος της επιτροπής της διατριβής μου και συνεχίστηκε αδιάκοπα. Του οφείλω ακόμη και την πρόθυμη ανάγνωση του χειρογράφου του έργου μου “*Επιτροπεία Ανηλίκων*”, μαζί με τα άδολα συγχαρητήρια. Εννοείται ότι και μετά την κριτική του στις παρατηρήσεις μου για το σύμφωνο, οι σχέσεις μας συνέχισαν να είναι εγκάρδιες, αφού ο δημιουργικός διάλογος είναι η βάση κάθε επιστήμης και από την κριτική των επαϊόντων μπορούμε να διδαχθούμε και όταν δεν συμφωνούμε.

Η συζήτηση για το σύμφωνο συμβίωσης αναζωπυρώθηκε πρόσφατα, ιδίως μετά από την ανακοίνωση της προθέσεως επεκτάσεως του συμφώνου σε πρόσωπα του ίδιου φύλου. Μερικές παρατηρήσεις δεν είναι, νομίζω, ποτέ περιττές, μάλιστα τώρα που το Σχέδιο Νόμου «Σύμφωνο Συμβίωσης και άλλες διατάξεις» έχει τεθεί σε δημόσια διαβούλευση³, πάντοτε σε σύγκριση με την ισχύουσα ρύθμιση.

¹ Παντελίδου, *Κριτικές παρατηρήσεις στο Σχέδιο Νόμου «Σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης»*, Εφαρμογές Αστικού Δικαίου, ΕφΑΔ 2008, σ. 386 επ. και συμμετοχή στον τιμητικό τόμο προς τιμή Γ. Καλλιμόπουλου.

² Παπαχρίστου, *Σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης: αντίπαλο δέος του γάμου ή εναλλακτική μορφή συμβίωσης*, ΕφΑΔ 2008, 393 επ.

³ Οι γραμμές αυτές συντάσσονται στις 17.11.2015, ορισμένες όμως σκέψεις είχαν ήδη δημοσιευθεί στην ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας “*Βήμα*” στις 17.6.2015, με τον τίτλο “*Το νέο σύμφωνο συμβίωσης*”.

B. Η δημιουργία συγγένειας

Από τις διατάξεις του Νομοσχεδίου προκύπτει σαφώς ότι το σύμφωνο δημιουργεί συγγένεια όπως στο γάμο, εξ αίματος ή αγχιστείας. Κατά την προτεινόμενη νέα ΑΚ 1463, *Η συγγένεια του πρόσωπου με τη μητέρα του και τους συγγενείς της συνάγεται από τη γέννηση. Η συγγένεια με τον πατέρα και τους συγγενείς του συνάγεται από το γάμο ή το σύμφωνο συμβίωσης με τον πατέρα, ή ιδρύεται με την αναγνώριση, εκούσια ή δικαστική.* Επίσης κατά τη νέα ΑΚ 1462 για την αγχιστεία, *Οι συγγενείς εξ αίματος του ενός από τους συζύγους είναι συγγενείς εξ αγχιστείας του άλλου στην ίδια γραμμή και στον ίδιο βαθμό. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση του συμφώνου συμβίωσης. Η συγγένεια εξ αγχιστείας εξακολουθεί να υπάρχει και μετά τη λύση ή την ακύρωση του γάμου ή του συμφώνου συμβίωσης από το οποίο δημιουργήθηκε.*

Συνεπώς από την ύπαρξη συμφώνου συνάγεται συγγένεια εξ αίματος προς τον πατέρα και τους συγγενείς του. Ειδικότερα κατά το άρθρο 9 του Νομοσχεδίου, *Το τέκνο που γεννήθηκε κατά τη διάρκεια του συμφώνου συμβίωσης ή μέσα σε τριακόσιες ημέρες από τη λύση ή την ακύρωση του συμφώνου, τεκμαίρεται ότι έχει πατέρα τον άνδρα με τον οποίο η μητέρα κατόρθωσε το σύμφωνο. Το τεκμήριο ανατρέπεται με αμετάκλητη δικαστική απόφαση. Τα άρθρα 1466 επ. ΑΚ, καθώς και τα άρθρα 614 επ. ΚΠολΔ, εφαρμόζονται αναλόγως.* Το άρθρο 9 υπάρχει ως άρθρο 8 και στον ισχύοντα ν. 3719/2008 για το σύμφωνο. Το τέκνο που γεννήθηκε στη διάρκεια του συμφώνου τεκμαίρεται ότι έχει πατέρα το σύντροφο της μητέρας και τόσο προς αυτόν όσο και προς τους συγγενείς του δημιουργείται συγγένεια εξ αίματος.

Ερωτάται : Εφόσον το Νομοσχέδιο εισηγείται τη σύναψη συμφώνου μεταξύ προσώπων ίδιου φύλου, πώς θα λειτουργεί η συγγένεια στην περίπτωση αυτή; Για παράδειγμα η Α γεννά τέκνο, ενώ έχει συνάψει σύμφωνο με τη Β. Δεν μπορεί η Β να θεωρείται “πατέρας” του τέκνου” και να λειτουργεί **τεκμήριο πατρότητας. Δηλαδή η ΑΚ 1463 για τη συγγένεια εξ αίματος θα ισχύει μόνον σε σύμφωνο μεταξύ προσώπων διαφορετικού φύλου.** Πρώτον, από τη διατύπωση του άρθρου 9 του Νομοσχεδίου συνάγεται ότι το τεκμήριο για την πατρότητα αναφέρεται μόνον σε άνδρα σύντροφο της μητέρας. Έπειτα έχει υποστηριχθεί ότι το τεκμήριο πατρότητας ως εκ της φύσεώς του δεν εφαρμόζεται στις ενώσεις προσώπων του ίδιου φύλου⁴ και αυτό πρέπει να θεωρηθεί ορθότερο. Επίσης το ίδιο παράδειγμα μεταξύ ανδρών θα πρέπει να αποκλείεται, διότι εάν ο Α που έχει συνάψει σύμφωνο με τον Β αποκτήσει τέκνο, αυτό θα είναι είτε από αναγνώριση είτε από υιοθεσία, οπότε δεν λειτουργεί το τεκμήριο. Αν “αποκτήσει” όμως τέκνο από παρένθετη, κάτι το οποίο απαγορεύεται, υπάρχει κίνδυνος να τεθεί ζήτημα.

Πάντως η γενική διατύπωση των νέων άρθρων για τη συγγένεια, λ.χ της ΑΚ 1463 εδ. 2 *“Η συγγένεια με τον πατέρα και τους συγγενείς του συνάγεται από το γάμο ή*

⁴ Νικολόπουλος, Ο αποκλεισμός των ομοφύλων από το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης του ν. 3719/2008 και η απόφαση της 7.11.2013 του ΕΔΔΑ Βαλλιανάτος και άλλοι κατά Ελλάδα, ΝοΒ 62 (2014), 1788.

το σύμφωνο συμβίωσης με τον πατέρα, ή ιδρύεται με την αναγνώριση, εκούσια ή δικαστική” οδηγεί σε σύγχυση ως προς το σύμφωνο προσώπων του ιδίου φύλου. Θα μπορούσε να γίνει εκμετάλλευση της φράσης “Η συγγένεια με τον πατέρα και τους συγγενείς του συνάγεται από το σύμφωνο συμβίωσης με τον πατέρα” και θα υπήρχε ο κίνδυνος να υποστηριχθεί ότι στο σύμφωνο μεταξύ προσώπων του ιδίου φύλου δημιουργείται συγγένεια με τους συγγενείς του άνδρα συντρόφου του πατέρα.

Περαιτέρω η διατύπωση του νέου άρθρου για την αγχιστεία προβλέπει ότι και σε σύμφωνο μεταξύ προσώπων του ιδίου φύλου, **δημιουργείται αγχιστεία**, η οποία μάλιστα συνεχίζει να υφίσταται και μετά τη λύση του συμφώνου, ενώ δεν δημιουργείται συγγένεια εξ αίματος. Για παράδειγμα, ο υιός του Α που έχει συνάψει σύμφωνο συμβίωσης με τον Β, συνδέεται με αγχιστεία σε ευθεία γραμμή με τον Β. Η ρύθμιση αυτή δεν αποτελεί αντινομία, διότι στην αγχιστεία, όπως ισχύει σήμερα, προηγείται η συγγένεια εξ αίματος και λόγω της συνάψεως γάμου συστήνεται η αγχιστεία, με κύριο δικαιολογητικό λόγο την κοινωνική ευπρέπεια⁵.

Γ. Επώνυμο τέκνων και γονική μέριμνα

Πολύ προβληματικές για την εφαρμογή σε σύμφωνα μεταξύ προσώπων του ιδίου φύλου είναι το άρθρο 10 για το επώνυμο των τέκνων και το άρθρο 11 για την γονική μέριμνα. Και οι δύο διατάξεις είναι προσανατολισμένες στο σύμφωνο μεταξύ ετεροφύλων και περιέχουν ρυθμίσεις ανάλογες με τη ρύθμιση στο γάμο. Είναι μάλιστα σχεδόν όμοιες σε περιεχόμενο με τα ισχύοντα άρθρα του ν. 3719/2008, το άρθρο 9 για το επώνυμο και το άρθρο 10 για τη γονική μέριμνα. Στη ρύθμιση του επωνύμου προστίθεται το ότι επειδή σε μη επιλογή του επωνύμου, το επώνυμο των τέκνων θα είναι σύνθετο, αποτελούμενο από τα επώνυμα των δύο γονέων, θα προηγείται όποιο επώνυμο προηγείται αλφαβητικά. Προφανώς η ρύθμιση αυτή προσετέθη για λόγους ισότητας και δυσκολίας ως προς την επιλογή, δεν καταργεί όμως το “βάρος” του σύνθετου επωνύμου ως προς τα τέκνα και το ότι τελικώς θα συναντώνται τρία επώνυμα στο στενό κύκλο γονέων και τέκνων.

Εάν κατά τη διάρκεια ισχύος του συμφώνου δύο γυναικών ιδίου φύλου αποκτήσει τέκνο η μία από αυτές, όπως είναι ανεφάρμοστο το τεκμήριο πατρότητας, έτσι δεν θα εφαρμόζεται και η ρύθμιση για το επώνυμο και οι δύο γυναίκες δεν θα μπορούν να επιλέξουν επώνυμο κατά τη σύναψη ή μεταγενέστερα, ούτε το τέκνο θα φέρει σε περίπτωση μη επιλογής σύνθετο επώνυμο.

Επίσης στο τέκνο αυτό δεν θα ανήκει η γονική μέριμνα και στις δύο γυναίκες που συμβιώνουν από κοινού, δηλ. δεν θα εφαρμόζεται το άρθρο 11 επί συντρόφων του ιδίου φύλου, ούτε αναλογικά, διότι η αναλογία δεν συνιστάται επί εξαιρετικών διατάξεων. Το σχέδιο νόμου, ενώ μεταφέρει ρητώς ορισμένες ρυθμίσεις που είναι συνέπειες του γάμου και ορίζει για τις σχέσεις των συντρόφων ότι αν δεν ορίζεται

⁵ Βλ. Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Η συγγένεια, § 5 XII, αρνητική για τη δημιουργία αγχιστείας στο ισχύον σύμφωνο. Επίσης αρνητική η Κουνουγέρη -Μανωλεδάκη, ΟικΔ II (2012), σ. 596. Υπέρ του μη γενικού αποκλεισμού των διατάξεων που προσδίδουν έννομες συνέπειες στην αγχιστεία και στο ισχύον σύμφωνο συμβίωσης, βλ. όμως Β. Περάκη, Η εκτός γάμου συμβίωση: ελεύθερη ή με σύμφωνο (2010), σ. 162 επ.

κάτι άλλο εφαρμόζονται αναλόγως οι ρυθμίσεις του γάμου, είναι εκ των πραγμάτων αναγκασμένο στη συνέχεια να εξαιρέσει εκ προοιμίου την εφαρμογή των διατάξεων του γάμου σε βασικότερα ζητήματα. Αυτά είναι προ πάντων οι σχέσεις γονέων και τέκνων, στις οποίες συνάγεται εξ αντιδιαστολής ότι σε σύμφωνο μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου, δεν ισχύουν ούτε οι διατάξεις του σχεδίου για το σύμφωνο ούτε οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα.

Εξάλλου σε περίπτωση λύσης του συμφώνου μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου, δεν μπορεί να εφαρμοσθεί η ανάθεση της γονικής μέριμνας όπως ορίζει η ΑΚ 1513 § 1 εδ. 2. Ενδέχεται βεβαίως το δικαστήριο να θεωρήσει τον σύντροφο - φορέα της γονικής μέριμνας ακατάλληλο και ερωτάται αν μπορεί να αναθέσει τη γονική μέριμνα στον έτερο ως τρίτο. Αυτό πρέπει να αποκλεισθεί, διότι μετά τη λύση του συμφώνου, θα είναι κατά μείζονα λόγο πολύ προβληματικό για το ανήλικο τέκνο να ασκείται η γονική μέριμνα από πρόσωπο που κατά κανόνα θα διάκειται αρνητικά για τον γονέα του.

Ερωτάται αν η σύναψη συμφώνου θα είναι λόγος για να αποκλεισθεί ένας γονέας από την άσκηση της γονικής μέριμνας. Για παράδειγμα, μετά το διαζύγιο της Α και του Β, ο τελευταίος συνάπτει σύμφωνο με τον Γ και διεκδικεί την επιμέλεια της ανήλικης θυγατέρας που απέκτησε στο γάμο του με την Α. Το δικαστήριο δεν θα πρέπει να κάνει διακρίσεις που έχουν σχέση με το φύλο του γονέα (ΑΚ 1511 § 2 εδ. 2), ενδέχεται όμως να είναι συμφερότερο για την ανήλικη να μένει με τη μητέρα της η οποία θα ασκεί τη γονική μέριμνα. Στην ανάθεση της επιμέλειας, δηλ. εάν θα ανατεθεί ή μη στον γονέα που έχει συνάψει το σύμφωνο, πρόκειται για εξιδίκευση του **συμφέροντος** του τέκνου, πάλι ως προϋποθέσεως της αποφάσεως του δικαστηρίου (ΑΚ 1511 § 2 εδ. 1). Αξίζει εν προκειμένω να γίνει αναφορά σε σχετική απόφαση του ΕΔΔΑ. Στην υπόθεση *Salgueiro da Silva Mouta κατά Πορτογαλίας* της 11.12.1999, ο πατέρας εγκατέλειψε την οικογένειά του και συζούσε με άλλον άνδρα. Πρωτοδίκως του ανετέθη η επιμέλεια ενός κοριτσιού 7,5 ετών, ενώ το Εφετείο την ανέθεσε στη μητέρα (το κοριτσάκι ήταν πλέον 9 ετών), αφού τόνισε ότι το παιδί οφείλει να ζει σε μια “παραδοσιακή” οικογένεια της Πορτογαλίας. Επίσης προειδοποίησε τον πατέρα να μην αφήσει να αντιληφθεί το παιδί ότι συζεί με άλλο σύντροφο όταν ασκεί το δικαίωμα επικοινωνίας. Το ΕΔΔΑ κατεδίκασε την Πορτογαλία για παράβαση των άρθρων 8 και 14 της ΕΣΔΑ.

Η παραπάνω απόφαση του ΕΔΔΑ επιδέχεται ασφαλώς κριτική. Εάν η διαφορά φύλου απουσιάζει, δεν συνάπτεται γάμος και δεν δημιουργείται οικογένεια, **που αποτελείται από τους γονείς και τα παιδιά τους** και αποτελεί ασφαλώς το πρότυπο, ακόμη και μετά τη λύση του γάμου για να ανατεθεί η επιμέλεια, κατά τρόπο ώστε το παιδί να ανατραφεί σε περιβάλλον, κατά το δυνατό **παρόμοιο** με την οικογένειά του μέχρι τη λύση του γάμου των γονέων του. Αυτή η οικογένεια ως πρότυπο, όταν απουσιάζει, επεξηγεί και την απουσία συμφέροντος του τέκνου : Επομένως δεν αποτελεί δυσμενή διάκριση η ανάθεση της επιμέλειας στον ένα γονέα, λόγω και του γενετήσιου προσανατολισμού του ετέρου γονέα, στοιχείο που θα συνυπολογισθεί κατά τον έλεγχο της καταλληλότητας των γονέων.

Το παιδί πρέπει να ταυτίζεται και με τα δύο φύλα και προς την κατεύθυνση αυτή δεν βοηθάει η ανατροφή από δύο πρόσωπα του αυτού φύλου. Μετά τη μεγάλη αλλαγή και αναστάτωση που επέρχεται στη ζωή του τέκνου με το διαζύγιο, δεν

συνιστάται να ακολουθήσει και δεύτερη αναστάτωση με την αλλαγή του περιβάλλοντος του τέκνου του οποίου ο πατέρας συμβιώνει πλέον με άλλον άνδρα. Το συμφέρον του τέκνου έχει άλλωστε **προβάδισμα** απέναντι σε κάθε μορφή ισότητας⁶.

Δ. Σύμφωνο και κληρονομικό δικαίωμα.

Με το άρθρο 8 του Σχεδίου Νόμου με παράτιτλο Κληρονομικό δικαίωμα, “Ως προς το κληρονομικό δικαίωμα των μερών του συμφώνου εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα που αφορούν τους συζύγους. Κατά την κατάρτιση του συμφώνου το κάθε μέρος μπορεί να παραιτηθεί από το δικαίωμά του στη νόμιμη μοίρα”.

Το άρθρ. 11 § 1 του ισχύοντος ν. 3719/2008 αναγνωρίζει κληρονομικό δικαίωμα στον επιζώντα σύντροφο, μειωμένο σε σχέση με τον επιζώντα σύζυγο. Αυτό ανέρχεται στο έκτο της κληρονομίας αν συντρέχει με κληρονόμους της πρώτης τάξης, στο τρίτο, αν συντρέχει με κληρονόμους των άλλων τάξεων και σε ολόκληρη την κληρονομία, αν δεν υπάρχει συγγενής καλούμενος ως εξ αδιαθέτου κληρονόμος. Το ίδιο άρθρο προβλέπει επίσης στην § 2 δικαίωμα νόμιμης μοίρας, αντιστοίχως μειωμένο με το ποσοστό του επιζώντος συζύγου, αφού ανέρχεται στο ήμισυ του μειωμένου, εξ αδιαθέτου ποσοστού.

Με την προτεινόμενη ρύθμιση εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις για τους συζύγους, δηλαδή εξομοιώνεται με τον επιζώντα σύζυγο ο επιζών σύντροφος. Αναγνωρίζεται επίσης δικαίωμα νόμιμης μοίρας ίσο με το μισό της εξ αδιαθέτου μερίδας, όπως στον ισχύοντα νόμο, αφού και οι διατάξεις για τη νόμιμη μοίρα εφαρμόζονται αναλόγως. Η νέα ρύθμιση όμως επιτρέπει την μονομερή παραίτηση από τη νόμιμη μοίρα κατά την κατάρτιση του συμφώνου. Ερωτάται αν πρώτον η παραίτηση μπορεί να γίνει και μεταγενέστερα και δεύτερον αν μπορεί να ανακληθεί. Και οι δύο δυνατότητες πρέπει να αναγνωρισθούν : Η μεταγενέστερη παραίτηση είναι σύμφωνη με το πνεύμα του νομοσχεδίου να δίδει ιδιαίτερη σημασία στην ιδιωτική βούληση και η μεταγενέστερη ανάκληση της παραίτησεως το ίδιο τονίζει. Εκείνο όμως το οποίο είναι επικίνδυνο, είναι ακριβώς η **μονομερής** παραίτηση που προβλέπεται από το Νομοσχέδιο. Κατά την κατάρτιση του συμφώνου αυτό μπορεί να γίνει αντικείμενο εκμεταλλεύσεως του ενός μέρους από το άλλο που δεν παραιτείται. Όπως εξηγείται στη συνέχεια, η **μη αναγνώριση δικαιώματος νόμιμης μοίρας είναι προτιμότερη**. Όσο όμως αναγνωρίζεται, θα ήταν προτιμότερο η παραίτηση κατά την κατάρτιση να είναι **συμβατική ή ορθότερα κοινή**⁷. Εννοείται ότι δεν εκλείπει ο κίνδυνος εκμεταλλεύσεως, διότι μπορεί να είναι η παραίτηση κοινή, αλλά στην πραγματικότητα να έχει εξαναγκασθεί σε παραίτηση ο άπορος από τον εύπορο.

⁶ Παντελίδου, Ίση μεταχείριση και σχέσεις γονέων και τέκνων, ΝοΒ 2012 (60), 1098 επ., 1104.

⁷ Η παραίτηση αυτή δεν έχει σχέση με την άτυπη μονομερή παραίτηση του μεριδούχου από τη νόμιμη μοίρα που γίνεται μετά από την επαγωγή της κληρονομίας και στην ουσία σημαίνει παραίτηση από το δικαίωμα επίκλησης της σχετικής ακυρότητας της διαθήκης (Αντί πολλών, Γ. Γεωργιάδης, ΣΕΑΚ ΙΙ, άρθρ. 1826, αρ. 21 επ.).

Ας σημειωθεί ότι ο επιζών σύντροφος δεν συνυπάρχει με επιζώντα σύζυγο, διότι δεν μπορούν να συνυπάρξουν ταυτόχρονα σύμφωνο και γάμος. Είναι όμως δυνατόν ο επιζών σύντροφος να συνυπάρξει με τέκνα από γάμο, τέκνα από σύμφωνο και τέκνα από αναγνώριση. Κατά την προτεινόμενη ρύθμιση το εξ' αδιαθέτου ποσοστό παραμένει το ίδιο, δηλ. στο τέταρτο της κληρονομιάς με όσα τέκνα και να συντρέχει και είτε προέρχονται από γάμο, σύμφωνο ή αναγνώριση ή και από συνδυασμό των πηγών συγγένειας.

Καταρχάς ξενίζει *η ανάλογος εφαρμογή*, η οποία δεν συνηθίζεται σε δικαιώματα αναλυτικώς ρυθμιζόμενα από διατάξεις αναγκαστικού δικαίου και μάλιστα που πηγάζουν από έννομες σχέσεις που καταρτίζονται τουλάχιστον σε σχέση με την εκ διαθήκης διαδοχή τυπικώς, όπως είναι τα κληρονομικά δικαιώματα. Έπειτα η συνύπαρξη συμφώνου και νόμιμης μοίρας παραμένει, διότι είναι πολύ πιθανόν οι σύντροφοι να μην παραιτηθούν από το δικαίωμα νόμιμης μοίρας.

Εάν επομένως οι σύντροφοι έχουν παραιτηθεί από τη νόμιμη μοίρα, ο διαθέτης - σύντροφος μπορεί να καταλείψει όλη την περιουσία για παράδειγμα στα τέκνα του και να μη λάβει τίποτε ο επιζών σύντροφος, ο οποίος θα διαθέτει μόνον την αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα, η οποία κληρονομείται παθητικώς.

Εάν δεν έχουν παραιτηθεί, τότε ο επιζών διαθέτει δικαίωμα νόμιμης μοίρας ίσο με το αντίστοιχο του συζύγου και επανέρχονται στα προβλήματα που είχαν σημειωθεί με τη θέσπιση του δικαιώματος στον ισχύοντα ν. 3719/2008⁸. Εάν ο διαθέτης σύζυγος επιθυμεί να αποκλείσει το σύζυγό του από το δικαίωμα νόμιμης μοίρας, θα πρέπει κατά την ΑΚ 1842 να διαθέτει βάσιμο λόγο διαζυγίου αναγόμενο σε υπαιτιότητα του συζύγου του. Κανονικά θα έπρεπε η διάταξη αυτή να εφαρμόζεται αναλογικά και στην περίπτωση του διαθέτη - συντρόφου για να του δίδεται η δυνατότητα να αποκληρώσει το σύντροφό του από το δικαίωμα νόμιμης μοίρας. Λόγω όμως του ελεύθερα διαλυτού του συμφώνου, δεν μπορεί η ΑΚ 1842 να τύχει αναλογικής εφαρμογής και ο επιζών σύντροφος δεν μπορεί να αποκλεισθεί από το δικαίωμα νόμιμης μοίρας. Αυτό καθιστά τη θέση του πλεονεκτικότερη και αυτής του επιζώντος συζύγου και έρχεται σε αντίθεση με τη *ratio* του συμφώνου, να αναγνωρισθούν στον σύντροφο δικαιώματα που τείνουν προς την εξομοίωση με τις συνέπειες του γάμου, αλλά πάντως να μη χορηγηθούν στο σύντροφο μεγαλύτερα δικαιώματα από αυτά του συζύγου. Ακόμη, δεν συμβιβάζεται με το δίκαιο της αναγκαστικής διαδοχής που αναγνωρίζει πάντοτε για εξαιρετικούς λόγους την αποκλήρωση. Επιπλέον θα οδηγούσε τον διαθέτη - σύντροφο στην επιλογή της λύσης του συμφώνου, αφού δεν θα μπορούσε να αποκληρώσει το σύντροφό του. Ας σημειωθεί ότι για ανάλογους λόγους είναι προβληματική έως αδύνατη η εφαρμογή της ΑΚ 1822, σύμφωνα με την οποία ο επιζών σύζυγος στερείται του κληρονομικού δικαιώματος, αν ο κληρονομούμενος έχοντας βάσιμο λόγο διαζυγίου είχε ασκήσει τη σχετική αγωγή. Η κρατούσα άποψη που δέχεται αναλογία της ΑΚ 1822 και στην περίπτωση συναινετικού διαζυγίου δεν καλύπτει τον κύριο τρόπο λύσης του συμφώνου, δηλ. τη μονομερή διάλυση. Ο μόνος τρόπος για να στερηθεί το

⁸ Παντελίδου, Κριτικές παρατηρήσεις..., ό.π., ΕφΑΔ 2008, σ. 391.

κληρονομικό δικαίωμα ο επιζών σύντροφος είναι αναπόφευκτα η μονομερής λύση του συμφώνου .

Συνεπώς το Νομοσχέδιο αναγνωρίζει εξ αδιαθέτου κληρονομικό δικαίωμα στον επιζώντα σύντροφο και δικαίωμα νόμιμης μοίρας, εκτός αν καθένα από τα μέρη παραιτηθεί από τη νόμιμη μοίρα κατά την κατάρτιση, διαιωνίζοντας έτσι τα προβλήματα που συνεπάγεται η αναγνώριση δικαιώματος νόμιμης μοίρας στο σύμφωνο που δεν λύεται όπως ο γάμος. Το αδιέξοδο σχετικώς με τη νόμιμη μοίρα θα μπορούσε να αρθεί με τη **μη αναγνώριση δικαιώματος νόμιμης μοίρας** στον επιζώντα σύντροφο⁹. Άλλωστε θα είναι μάλλον προτιμότερο για τον επιζώντα να μη λυθεί το σύμφωνο και ας μην κληρονομήσει τίποτε, επειδή με το θάνατο του συντρόφου μπορεί να επέλθουν στο πρόσωπό του άλλες ωφέλειες, όπως η σύνταξη λόγω θανάτου.

Ε. Λύση του συμφώνου

Κατά το άρθρο 7 του Σχεδίου Νόμου, 1. *Το σύμφωνο συμβίωσης λύνεται α) με συμφωνία των μερών, που γίνεται αυτοπροσώπως με συμβολαιογραφικό έγγραφο, β) με μονομερή συμβολαιογραφική δήλωση, εφόσον έχει επιδοθεί προηγουμένως με δικαστικό επιμελητή πρόσκληση για συναινετική λύση στο άλλο μέρος και έχουν παρέλθει τρεις μήνες από την επίδοση, και γ) αυτοδικαίως, αν συναφθεί γάμος μεταξύ των μερών.* 2. *Η λύση του συμφώνου συμβίωσης ισχύει από την κατάθεση αντιγράφου του συμβολαιογραφικού εγγράφου, που περιέχει τη συμφωνία ή τη μονομερή δήλωση, στο ληξίαρχο όπου έχει καταχωριστεί και η σύστασή του.*

Η λύση του συμφώνου έχει ομοιότητες, αλλά και διαφορές με το άρθρο 4 του ισχύοντος ν. 3719/2008. Η συμφωνία των συμβληθέντων παραμένει ως έχει και μπορεί να γίνει συμβολαιογραφικώς οποτεδήποτε. Η λύση με τη σύναψη γάμου μεταξύ των συμβληθέντων έχει επίσης παραμείνει. Όσο όμως αυτονόητη είναι η λύση αυτή στο σύμφωνο μεταξύ ετεροφύλων, δηλ. στο ισχύον δίκαιο, είναι **ανεφάρμοστη** στο σύμφωνο μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου, διότι ο γάμος μεταξύ των προσώπων αυτών δεν επιτρέπεται¹⁰.

Η λύση του συμφώνου δια της συνάψεως γάμου με ένα τρίτο πρόσωπο που προβλέπεται στο άρθρο 4 έχει ορθώς καταργηθεί, προφανώς επειδή θεωρήθηκε ότι προσβάλλει την προσωπικότητα του ετέρου συντρόφου το να πληροφορηθεί την αυτόματη λύση του συμφώνου μέσα από τη σύναψη γάμου. Για να συναφθεί γάμος με τρίτον, πρέπει πλέον πρώτα να λυθεί το σύμφωνο και για το λόγο αυτό το άρθρο 14 του Σχεδίου Νόμου ορίζει ότι το προτεινόμενο νέο Άρθρο 1354 έχει το εξής περιεχόμενο: *Κώλυμα από γάμο που υπάρχει ή από σύμφωνο συμβίωσης με τρίτον. Εμποδίζεται η σύναψη γάμου πριν λυθεί ή ακυρωθεί αμετάκλητα ο γάμος που υπάρχει,*

⁹ Βλ. για το ισχύον δίκαιο, επικριτικούς και την *Κονδύλη*, Σύμφωνο συμβίωσης και δικαίωμα στη νόμιμη μοίρα, ΕφΑΔ 2009 (2), σ. 36 επ., και τον *Γ. Γεωργιάδη*, Το κληρονομικό δικαίωμα του επιζώντος συμβίου, ΧρΙΔ 2013, 561.

¹⁰ *Ο Νικολόπουλος*, ό.π., σ. 1789, σημειώνει ότι θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως επιτρέπεται και ο γάμος μεταξύ των προσώπων του ίδιου φύλου, αφού θα λύνεται το σύμφωνο με την τέλεση γάμου μεταξύ τους.

καθώς και πριν λυθεί ή ακυρωθεί με αμετάκλητη δικαστική απόφαση το σύμφωνο συμβίωσης που συνδέει τον ένα μελλοντικό με τρίτον. Οι σύζυγοι μπορούν να επαναλάβουν την τέλεση του μεταξύ τους γάμου και πριν αυτός ακυρωθεί.

Έτσι, ενώ μέχρι σήμερα εμποδιζόταν η σύναψη συμφώνου εάν υπήρχε γάμος ή σύμφωνο, πλέον αποτελεί κώλυμα το σύμφωνο για τη σύναψη γάμου με τρίτον.

Παραμένει τροποποιημένη η μονομερής λύσης του συμφώνου η οποία κατά τον ισχύοντα νόμο (άρθρο 4 § 1 περ. β), γίνεται με μονομερή απευθυντέα συμβολαιογραφική δήλωση που κοινοποιείται με δικαστικό επιμελητή. Στο εξής θα πρέπει να προηγείται πρόσκληση για συναινετική λύση του συμφώνου με δικαστικό επιμελητή και να έχουν παρέλθει τρεις μήνες από την επίδοση. Στη συνέχεια θα γίνεται η λύση με μονομερή συμβολαιογραφική δήλωση. Όπως συνάγεται από το κείμενο του άρθρου δεν θα απαιτείται να απευθύνεται η νέα δήλωση, δηλ. θα είναι περιττή η νέα επίδοση, αφού ο σύντροφος θα γνωρίζει από την επίδοση της προσκλήσεως ότι θα ακολουθήσει η μονομερής λύση. Στην ουσία δηλαδή παραμένει η μονομερής λύση, αλλά γίνεται υπό αναβλητική προθεσμία.

Η μονομερής λύση του συμφώνου η οποία διατηρείται, είναι η κυριότερη διαφορά από τον γάμο (πολιτικό). Διαβάζω στο “Βήμα” της 10.5.2015, ανακοίνωση του γενικού γραμματέα Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης κ. Παπαϊωάννου για το σύμφωνο, σύμφωνα με την οποία το νέο σύμφωνο θα είναι “σαφώς περισσότερο δεσμευτικό σε σχέση με το Σύμφωνο του 2008,.....δεν θα υπάρχει δυνατότητα μονομερούς λύσης του Συμφώνου.... Ένα χαλαρό σύμφωνο με πολλά δικαιώματα θα μπορούσε να οδηγήσει σε κατάχρηση και σε εικονικές συνάψεις”. Δηλαδή είναι ευχερώς κατανοητό ότι η μονομερής λύση αποδυναμώνει και την ισχύ του συμφώνου και καθιστά τη σύναψή του περισσότερο ευάλωτη στην εικονικότητα και θέτει υπό αμφισβήτηση την πρόθεση των μερών να θεμελιώσουν ένα δεσμό σταθερότητας και διάρκειας με επιπτώσεις ως προς τα τέκνα κοινές με το γάμο. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η αχίλλειος πτέρνα του συμφώνου, η οποία μειώνει την ακτινοβολία του συμφώνου, αλλά συγχρόνως στρέφεται και εναντίον του γάμου, διότι η ευχερής λύση καθιστά ελκυστικότερο το σύμφωνο απέναντι σε ένα θεσμό που λύεται δυσχερέστερα. Έτσι η μονομερής λύση μπορεί να αποτελεί **αντικίνητρο** για τη σύναψη γάμου.

Από την άλλη όμως μεριά, εάν γίνει δυσχερέστερη η λύση του συμφώνου συμβίωσης, το σύμφωνο πλησιάζει προς τον (πολιτικό) γάμο και ακυρώνει κάθε αιτιολογία θέσπισής του. Αφενός δεν μπορεί να νοηθεί σύμφωνο χωρίς μονομερή λύση: Το σύμφωνο συμβίωσης συστήνεται σε συμβολαιογράφο και θα ήταν εντελώς ανακόλουθο να εισαχθεί δικαστική λύση σε μία συμβολαιογραφική σύσταση. Αφετέρου δεν συνάδει με αποτελέσματα που εξομοιώνουν ως προς τις συνέπειες το σύμφωνο με το γάμο, όπως οι σχέσεις με τα τέκνα, το να λύεται το σύμφωνο (και) μονομερώς. Τα αδιέξοδα αυτά είναι πάντως αδιέξοδα του ίδιου του μορφώματος του συμφώνου, όχι των λεπτομερειών που περιέχει η ρύθμισή του.

ΣΤ. Αξίωση διατροφής μετά από τη λύση

Κατά το άρθρο 7 του Σχεδίου Νόμου, 3. Για τη διατροφή μετά τη λύση του συμφώνου εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις για τη διατροφή μετά το διαζύγιο,

εκτός αν τα μέρη παραιτηθούν από το σχετικό δικαίωμα κατά την κατάρτιση του συμφώνου.

Για τη διατροφή ενώ λειτουργεί το σύμφωνο, δεν κάνει λόγο το Σχέδιο Νόμου, όπως δεν αναφερόταν σε αυτή ούτε ο ισχύων νόμος. Κατά το άρθρο όμως 5 ΣχΝ, 1. Στις προσωπικές σχέσεις των μερών του συμφώνου μεταξύ τους εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις για τις σχέσεις των συζύγων από το γάμο, εφόσον δεν υπάρχει διαφορετική ειδική ρύθμιση στον παρόντα ή άλλο νόμο. 2. Στις μη προσωπικές σχέσεις των μερών μεταξύ τους εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις για τις σχέσεις των συζύγων από το γάμο, εκτός αν τα μέρη τις ρυθμίσουν διαφορετικά κατά τη σύναψη του συμφώνου με βάση τις αρχές της ισότητας και της αλληλεγγύης. Τα μέρη δεν μπορούν να παραιτηθούν από την αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα πριν από τη γέννησή της.

Επομένως στις προσωπικές σχέσεις των συντρόφων εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις για το γάμο, όπως η ΑΚ 1386 σχετικά με την υποχρέωση για συμβίωση και η ΑΚ 1387 για τις κοινές συζυγικές αποφάσεις. Για το επώνυμο που επίσης συγκαταλέγεται σε αυτές, υπάρχει ρητή ρύθμιση στο άρθρο 4 του ΣχΝ. Στη συνέχεια το ΣχΝ προβλέπει αναλογία των διατάξεων του γάμου και στις μη προσωπικές σχέσεις, εννοώντας προφανώς τις περιουσιακές σχέσεις, όπως η επιλογή της κοινοκτημοσύνης ή τα αποκτήματα και τις **μικτές σχέσεις**. Στις τελευταίες υπάγονται ως προς το γάμο οι ΑΚ 1389 επ. για την αμοιβαία και αναλογική συμβολή στις κοινές ανάγκες και τη διατροφή κατά τη διάρκεια του γάμου και τη διάσταση¹¹. **Δηλαδή σε όλες τις σχέσεις μεταξύ των συντρόφων εφαρμόζεται αναλόγως η ρύθμιση του γάμου, εφόσον δεν υπάρχει αντίθετη ρύθμιση.**

Θα πρέπει να συμπεράνουμε ότι οι συντάκτες του Νομοσχεδίου έκριναν ότι αφού υπάρχει γενική ρύθμιση περί ανάλογης εφαρμογής των του γάμου στις προσωπικές και μη προσωπικές σχέσεις, οι σύντροφοι έχουν αμοιβαία υποχρέωση διατροφής (ΑΚ 1389), που θεωρείται μικτή σχέση, να συνεισφέρουν δηλ. από κοινού και αναλόγως των δυνάμεών τους στα βάρη της κοινής συμβιώσεως. Αυτό σημαίνει ότι σε περίπτωση διαστάσεως ο καθένας έχει εναντίον του άλλου αξίωση διατροφής (αναλ. ΑΚ 1390 επ.). Η περίπτωση αυτή θα είναι όμως μάλλον σπάνια, διότι η λύση του συμφώνου που επέρχεται και μονομερώς, θα ελαχιστοποιεί το χρόνο διαστάσεως.

Ρητώς όμως καθιερώνεται από το άρθρ. 7 αρ. 3 του ΣχΝ η ανάλογος εφαρμογή των διατάξεων για τη διατροφή μετά από το διαζύγιο, σε αντίθεση με το ισχύον άρθρο 7 που αναλυτικώς ρυθμίζει τα της διατροφής εφόσον κατά την κατάρτιση του συμφώνου ή μεταγενέστερα **συμφωνήσουν** οι σύντροφοι για τη διατροφή. Τέτοια συμφωνία δεν είναι πλέον απαραίτητη, δηλ. υπάρχει αμοιβαία υποχρέωση διατροφής, χωρίς να χρειάζεται ιδιαίτερη συμφωνία. Αντιστρόφως όμως μπορούν τα μέρη να παραιτηθούν πλέον από το σχετικό δικαίωμα. Από τη διατύπωση του ΣχΝ, αλλά και από τους σκοπούς αμοιβαιότητας και ανθρωπισμού που υπηρετεί η διατροφή, φαίνεται ότι η παραίτηση πρέπει να είναι κοινή και δεν επιτρέπεται η μονομερής παραίτηση που αδικεί εξόφθαλμα τον ένα σύντροφο και ευνοεί τον μη παραιτηθέντα.

¹¹Υπέρ της αναλογίας υπό το ισχύον δίκαιο, *Κουνουγέρη -Μανωλεδάκη*, ΟικΔ ΙΙ (2012), σ. 600 επ.

Γενικώς όμως η δυνατότητα παραιτήσεως θέτει κάποια ερωτήματα. Εάν τα μέρη παραιτηθούν κατά την κατάρτιση του συμφώνου για το διάστημα μετά από τη λύση του, θα εξακολουθεί να υπάρχει η υποχρέωση κοινής συμβολής κατά τη λειτουργία; Έπειτα πώς συνδυάζεται η παραίτηση αυτή με τον αποκλεισμό παραιτήσεως από την αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα πριν από τη γέννησή της ; Σε κάθε περίπτωση, η παραίτηση από τη διατροφή μετά από το σύμφωνο βρίσκεται σε αντινομία με τον σκοπό της ρύθμισης που θέλει να επιφέρει ο νόμος ειδικώς στον ευαίσθητο τομέα της επιβιώσεως του ατόμου. Δηλαδή εάν έχουν παραιτηθεί τα μέρη, η μονομερής λύση του συμφώνου θα έχει για τον ανίκανο να διατραφεί πολύ σκληρές συνέπειες. Έπειτα πώς θα εφαρμοσθούν αναλόγως οι ρυθμίσεις του εργατικού δικαίου και των κοινωνικών ασφαλίσεων στο σύμφωνο, όταν υπάρχει παραίτηση από τη διατροφή μετά από τη λύση του συμφώνου;

Z. Η ανάλογος εφαρμογή άλλων διατάξεων για τους συζύγους

Όπως αναφέρθηκε, στις προσωπικές και στις μη προσωπικές σχέσεις εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις για τις σχέσεις των συζύγων από το γάμο, εφόσον δεν υπάρχει αντίθετη ρύθμιση. Επίσης κατά το άρθρο 12 ΣχΝ, *1. Άλλες διατάξεις νόμων που αφορούν συζύγους εφαρμόζονται αναλόγως και στα μέρη του συμφώνου, εφόσον δεν υπάρχει διαφορετική ειδική ρύθμιση στον παρόντα ή άλλο νόμο. 2. Για την εφαρμογή της προηγούμενης παραγράφου απαιτείται η έκδοση προεδρικού διατάγματος μετά από πρόταση του Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης εντός έξι μηνών από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου, με το οποίο ρυθμίζονται οι όροι, οι προϋποθέσεις και η έκταση εφαρμογής των διατάξεων του εργατικού δικαίου και του δικαίου κοινωνικής ασφάλισης που αφορούν συζύγους, στα μέρη του συμφώνου.*

Το νομοσχέδιο προβλέπει την ανάλογη εφαρμογή άλλων, δηλ. εκτός του ΑΚ, διατάξεων νόμων που αφορούν συζύγους και στα μέρη του συμφώνου, εφόσον προηγηθεί προεδρικό διάταγμα. Η επέκταση του εργατικού, συνταξιοδοτικού και ασφαλιστικού καθεστώτος στο σύμφωνο είναι όμως πολύ προβληματική. Συνήθως αυτές οι παροχές συνδέονται με την προσπάθεια **ενισχύσεως της οικογένειας**, της μακροχρόνιας συμβιώσεως με προοπτική μονιμότητας - ισοβιότητας και της ανατροφής των κοινών τέκνων. Οι σκοποί αυτοί επικρατούν ακόμη και σε δυσχερείς οικονομικές συνθήκες. Επέκταση και στο σύμφωνο, δεν συνάδει με τις θυσίες και τις περικοπές που υφίστανται σήμερα αυτές οι παροχές όταν στηρίζονται στο γάμο.

Η ανάλογος εφαρμογή είναι ακόμη περισσότερο προβληματική όταν πρόκειται για σύμφωνο μεταξύ προσώπων και του ιδίου φύλου. Το Νομοσχέδιο προβλέπει γενική ρύθμιση για την αναλογία του ΑΚ ως προς τις σχέσεις των συζύγων και ειδικές ρυθμίσεις ως προς το τεκμήριο πατρότητας, το επώνυμο και τη γονική μέριμνα των τέκνων, από τις οποίες, όπως αναφέρθηκε, πρέπει να συνάγεται εξ αντιδιαστολής ότι οι σχέσεις γονέων - τέκνων δεν εφαρμόζονται αναλογικά. Ως προς την αναλογία της υπόλοιπης νομοθεσίας, θα αποκλείονται καταρχάς όλες οι διατάξεις που εξυπηρετούν τις σχέσεις γονέων - τέκνων, λ.χ. χορήγηση άδειας ανατροφής και στον έτερο σύντροφο ή ενίσχυση των πολυτέκνων.

Πάντως συχνά θα χρειασθεί να αποφασίζεται ερμηνευτικώς κατ'αντίστροφη φορά, ποιες διατάξεις είναι ανεφάρμοστες. Εάν πάλι προβλεπόταν ρητώς ποιες διατάξεις δεν εφαρμόζονται στο σύμφωνο μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου, θα γινόταν το ίδιο με την πρόσφατη απόφαση ΕΔΔΑ, που μνημονεύεται αμέσως παρακάτω, δηλ. να θεωρείται οποιαδήποτε ρύθμιση ότι προσβάλλει την ισότητα.

Η ανάλογος εφαρμογή των άλλων νόμων πολλαπλασιάζει επίσης τον κίνδυνο εικονικότητας ή συνάψεως συμφώνων μεταξύ προσώπων που δεν έχουν πραγματική ή, αντιστρόφως, έχουν απλώς φιλική συμβίωση.

Η. Συμπερασματικές και κριτικές παρατηρήσεις

Πριν από δύο χρόνια περίπου είχα την τιμή να είμαι μέλος μιας επιτροπής - ομάδας εργασίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης (επί υπουργίας Α. Ρουπακιάτη) που είχε συσταθεί για να επεξεργασθεί εκ νέου το Σχέδιο Νόμου “Τροποποίηση διατάξεων του Οικογενειακού Δικαίου”. Η Επιτροπή απετελείτο από δικαστές, πανεπιστημιακούς και δικηγόρους και είχε Πρόεδρο τον Αρεοπαγίτη κ. Δημήτριο Κράνη. Το θέμα της επεκτάσεως του συμφώνου σε πρόσωπα του ίδιου φύλου είχε συζητηθεί διεξοδικά. Η Επιτροπή κατά πλειοψηφία, στην οποία περιλαμβάνεται ο Πρόεδρος και η συντάκτρια αυτών των γραμμών, απεφάσισε να προτείνει **τη μί επέκταση του συμφώνου**, δηλαδή τη διατήρηση του σημερινού όρου “δύο ενήλικων ετερόφυλων προσώπων”. Το σημερινό νομοσχέδιο έχει τη διατύπωση “συμφωνία δύο ενήλικων προσώπων, ανεξάρτητα από το φύλο τους”.

Οποιαδήποτε συμφωνία για να είναι έγκυρη, δεν πρέπει να έρχεται σε αντίθεση με τις αντιλήψεις της κοινωνικής ηθικής, που είναι γνωστές ως “χρηστά ήθη”. Η έννοια των χρηστών ηθών είναι αόριστη νομική έννοια, δεν βρίσκεται μόνον στον Αστικό Κώδικα, αλλά και στο ίδιο το Σύνταγμα. Για την εξειδίκευση της έννοιας χρησιμεύει ως κριτήριο και η ελληνική δημόσια τάξη που περιλαμβάνει τις θεμελιώδεις πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές και ηθικές αντιλήψεις και αρχές που ισχύουν στην Ελλάδα. Για την αναγνώριση μιας συμφωνίας **με νομική δέσμευση**, εν προκειμένω του συμφώνου συμβίωσης μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου, και μάλιστα με το ίδιο νομοθέτημα του συμφώνου μεταξύ ετεροφύλων, θα μπορούσαν να διατυπωθούν σοβαρές αιτιάσεις αντιθέσεως με τα χρηστά ήθη. Για το λόγο αυτό, η αναγνώριση από άλλες έννομες τάξεις, όσο χρήσιμη και αν είναι, σχετική σημασία έχει. Το ίδιο και η καταδίκη από το ΕΔΔΑ¹², όταν μάλιστα η αναγνώριση συμφώνου ετεροφύλων έχει δεχθεί την κριτική ότι έγινε ακριβώς για να επεκταθεί το σύμφωνο διά της καταδίκης και σε πρόσωπα ίδιου φύλου.

¹² Υπόθεση *Βαλλιανάτος και άλλοι κατά Ελλάδας*, απόφαση της 7.11.2013 του ΕΔΔΑ, ΝοB 2014 (62), 776, με εν μέρει σύμφωνες παρατηρήσεις *Β.Χειρδάρη*. Η απόφαση τονίζει ότι ο ν. 3719/2008 με το να εξαιρεί τα ζεύγη του ίδιου φύλου από το πεδίο εφαρμογής του, εισάγει διαφορετική μεταχείριση που βασίζεται στον σεξουαλικό προσανατολισμό των ενδιαφερομένων, κατά παράβαση των άρθρων 14 και 8 της ΕΣΔΑ. Επί του παραδεκτού, βλ. σχετικώς *Νικολόπουλο*, ό.π., που αμφισβητεί έντονα την εκδίκαση της υποθέσεως από το ΕΔΔΑ χωρίς να εξαντληθούν προηγούμενως τα εσωτερικά ένδικα μέσα.

Οπωσδήποτε ένα σύμφωνο για τα πρόσωπα του ίδιου φύλου είναι προτιμότερο από τη θέσπιση γάμου (πολιτικού), που θα ήταν απαράδεκτη. Αλλά η εμπειρία έχει διδάξει ότι οποιαδήποτε νομοθετική ρύθμιση χρησιμοποιείται για να επεκταθεί περαιτέρω με το επιχείρημα της ανισότητας. Εξάλλου η αναγνώριση συμφώνου μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου δημιουργεί νέες αντιπαραθέσεις ως προς τη δυνατότητα της υιοθεσίας ή της ανάθεσης της επιμέλειας, που είναι ακόμη σοβαρότερες, αφού αναφέρονται σε ανηλίκους.

Το προτεινόμενο Νομοσχέδιο προσπαθεί να συνδυάσει την αναβάθμιση των δικαιωμάτων από το σύμφωνο συμβίωσης, την εξομοίωση με τις συνέπειες του γάμου, το ελεύθερα διαλυτό του συμφώνου, το οποίο δυσχεραίνεται και την επέκταση σε πρόσωπα του ίδιου φύλου. Ενώ τονίζει την αξία της ιδιωτικής βουλήσεως, ενισχύει τις συνέπειες που προσιδιάζουν σε αναγκαστικό δίκαιο. Διακηρύσσει την ανάλογο εφαρμογή των διατάξεων του γάμου και συγχρόνως με την επέκταση σε πρόσωπα ίδιου φύλου αποδεικνύεται ήδη από το ίδιο το κείμενο του Νομοσχεδίου, ότι αυτή σε βασικότατα θέματα που αναφέρονται στα τέκνα δεν είναι δυνατή. Τελικώς φοβούμαι μήπως η ρύθμιση δημιουργεί περισσότερα προβλήματα από τη μη ρύθμιση.

Άλλο ο σεβασμός και άλλο η νομική δέσμευση. Και ίσως μάλιστα όσοι είναι αντίθετοι στο σύμφωνο, ιδίως μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου, να έχουν και περισσότερο σεβασμό, επειδή δεν αγαπούν ούτε να κατακρίνουν, αλλά ούτε και να καταδικάζουν τα πρόσωπα.